

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.3.6>

ВІТЮК Д. Л.

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ
ПРАВООПОРУШЕННЯМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ**

**INSTITUTIONAL MECHANISM FOR THE PREVENTION
OF CRIMINAL OFFENSES OF AN INTERNATIONAL NATURE**

Актуальність статті полягає в тому, що важливість створення та діяльності універсальних механізмів запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру потребує більш детального комплексного наукового дослідження окремих питань, пов'язаних із цією діяльністю. Деякі проблемні питання міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, у тому числі за участю України, дедалі частіше стають предметом обговорення в засобах масової інформації, в наукових колах, а також предметом гострих дискусій. У зв'язку з цим актуальним є дослідження міжнародних організацій щодо запобігання злочинності. Метою наукової статті є вивчення та аналіз діяльності окремих міжнародних організацій щодо запобігання злочинності, обґрунтування основних напрямів їх діяльності. У статті розглянуто діяльність окремих міжнародних організацій щодо запобігання злочинності. Зазначено, що запобігання злочинності є одним з важливих напрямів діяльності кожної держави. Стрімке зростання й інтернаціоналізація кримінальних правопорушень в останні роки зумовила розширення співпраці держав у цьому напрямку і створення міжнародних універсальних норм, які передбачають основи запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру. Окрім цього, важливим напрямом запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні є створення окремих інституцій, основним завданням яких є запобігання злочинності в усьому світі. Наголошено, що для ефективної діяльності із запобігання, протидії та розслідування злочинів міжнародного характеру (транскордонних, трансконтинентальних, транснаціональних) вважаємо за доцільне створення міжнародних органів карного правосуддя в структурі ООН – міжнародної організації, під егідою якої узгоджуються дії націй у досягненні міжнародного миру та безпеки. Зроблено висновок, що стрімке зростання й інтернаціоналізація кримінальних правопорушень в останні роки зумовила розширення співпраці держав у цьому напрямку і створення міжнародних універсальних норм, які передбачають основи запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру. Окрім цього, важливим напрямом запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні є створення окремих інституцій, основним завданням яких є запобігання злочинності в усьому світі.

***Ключові слова:** кримінальні правопорушення міжнародного характеру, міжнародний механізм, ООН, міжнародні органи, запобігання злочинності*

The relevance of the article lies in the fact that the importance of the creation and operation of universal mechanisms for the prevention of international criminal offenses requires a more detailed comprehensive scientific study of individual issues related to this activity. Some problematic issues of international cooperation in the fight against crime, including with the participation of Ukraine, are increasingly becoming the subject of discussion in the mass media, in academic circles, as well as the subject of heated discussions. In this regard, research by international organizations on crime prevention is relevant. The purpose of the scientific article is to study and analyze the activity of individual international organizations in the prevention of crime, to substantiate the main directions of their activity. The article examines the activities of certain international organizations related to crime prevention. It is noted that crime prevention is one of the important areas of activity of every state. The rapid growth and internationalization of criminal offenses in recent years led to the expansion of cooperation between states in this direction and the creation of international universal norms that provide for the basics of preventing criminal offenses of an international nature. In addition, an important direction for the prevention of criminal offenses at the international level is the creation of separate institutions whose main task is the prevention of crime around the world. It was emphasized that for the effective prevention, counteraction and investigation of crimes of an international nature (cross-border, transcontinental, transnational), we consider it expedient to create international criminal justice bodies within the structure of the UN – an international organization under whose auspices the actions of nations are coordinated in order to achieve international peace and security. It was concluded that the rapid growth and internationalization of criminal offenses in recent years led to the expansion of cooperation between states in this direction and the creation of international universal norms that provide for the basics of preventing criminal offenses of an international nature. In addition, an important direction for the prevention of criminal offenses at the international level is the creation of separate institutions whose main task is the prevention of crime around the world.

Key words: *criminal offenses of an international nature, international mechanism, UN, international bodies, crime prevention.*

Вступ. Запобігання злочинності є одним з важливих напрямів діяльності кожної держави. Стрімке зростання й інтернаціоналізація кримінальних правопорушень в останні роки зумовили розширення співпраці держав у цьому напрямку і створення міжнародних універсальних норм, які передбачають основи запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру. Окрім цього, важливим напрямом запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні є створення окремих інституцій, основним завданням яких є запобігання злочинності в усьому світі.

Важливість створення та діяльності універсальних механізмів запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру потребує більш детального комплексного наукового дослідження окремих питань, пов'язаних із цією діяльністю. Деякі проблемні питання міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, у тому числі за участю України, дедалі частіше стають предметом обговорення в засобах масової інформації, в наукових колах, а також предметом гострих дискусій. У зв'язку з цим актуальним є дослідження міжнародних організацій щодо запобігання злочинності.

Метою статті є вивчення та аналіз діяльності окремих міжнародних організацій щодо запобігання злочинності, обґрунтування основних напрямів їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Важливим зовнішньополітичним завданням для нашої держави є формування безпечного міжнародного середовища, розвиток кооперації у протидії транснаціональній злочинності у глобальному і регіональному вимірах, що є найважливішими гарантіями суверенного розвитку України. Держава прагне забезпечити для себе гідний геополітичний статус повноцінного й рівноправного суб'єкта в системі міжнародних відносин, надійного партнера у вирішенні будь-яких питань, що стосуються співпраці у протидії злочинності [1].

Важливою ланкою в системі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю є Організація Об'єднаних Націй. У ст. 1 Статуту ООН однією з її цілей проголошується здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального,

культурного і гуманітарного характеру. До сфери соціальної і гуманітарної діяльності ООН належать питання попередження злочинності, боротьби з нею і поведження з правопорушниками. Зазначені питання стали предметом систематичного розгляду Генеральною Асамблеєю ООН, Радою Безпеки ООН, Економічною і Соціальною Радою ООН.

Україна як одна з держав-фундаторів ООН надає особливого значення діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики.

Упродовж майже 65-річної історії членства в ООН Україна зробила суттєвий внесок у її діяльність у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. За час свого членства в Раді Безпеки ООН, Економічній і Соціальній Раді ООН, Раді ООН з прав людини, Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісії з наркотичних засобів, Статистичній комісії та інших органах, Україна проводила активну діяльність щодо вироблення міжнародних механізмів з протидії міжнародній злочинності.

Виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою ефективних заходів боротьби з тероризмом, Україна приєдналася до глобальної антитерористичної коаліції, підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, насамперед у рамках ООН. На 56-й сесії Генеральної Асамблеї та засіданнях Ради Безпеки ООН делегацією України було виголошено низку ініціатив, спрямованих на активізацію міжнародного співробітництва в цій сфері. Під час Всесвітнього Саміту у 2005 р. Україна поряд із США, Росією, Канадою та Францією увійшла в першу п'ятірку держав, які підписали Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму. Наразі наша держава є учасником усіх універсальних антитерористичних міжнародних договорів [2].

Серед зовнішньополітичних пріоритетів України у сфері боротьби зі злочинністю є підтримання й розвиток співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції (Інтерполом), провідною і водночас унікальною міжнародною правоохоронною організацією.

Завдяки винятковій структурі, правовій базі й технічному оснащенню Інтерпол здатний ефективно й раціонально координувати міжнародне поліцейське співробітництво, а також брати безпосередню участь у попередженні та локалізації злочинності. До повноважень Інтерполу належать координація спільних операцій поліцейських підрозділів різних країн щодо боротьби з наркобізнесом, торгівлею людьми, тероризмом, сприяння узгодженості й одночасності їх проведення, а також оголошення міжнародного розшуку злочинців, які переховуються від правосуддя.

Україну було прийнято до Міжнародної організації кримінальної поліції у 1992 р. Повноправним членом цієї організації наша держава стала в 1993 р. після створення Національного центрального бюро Інтерполу [3]. За цей період пройдено нелегкий шлях становлення, розвитку і визнання українського Бюро Інтерполу як одного з передових підрозділів, що представляє інтегри держави на міжнародному рівні.

Для ефективної діяльності із запобігання, протидії та розслідування злочинів міжнародного характеру (транскордонних, трансконтинентальних, транснаціональних) вважаємо за доцільне створення міжнародних органів карного правосуддя в структурі ООН – міжнародної організації, під егідою якої узгоджуються дії націй у досягненні міжнародного миру та безпеки.

При їх створенні слід врахувати позитивний досвід діяльності Міжнародного суду ООН (стаття 7 Статуту ООН, Статут Міжнародного Суду) [4], а також Міжнародного кримінального суду щодо: встановлення карної відповідальності за кримінальні правопорушення міжнародного характеру та визначення міри покарання за їх вчинення; засад притягнення до карної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень міжнародного характеру; повноважень та юрисдикції такого міжнародного органу правосуддя; розслідування кримінальних правопорушень міжнародного характеру; карного переслідування; судового розгляду відповідних справ, оскарження й перегляду рішень; виконання покарань.

Крім того, необхідно розробити дієвий міжнародно-правовий механізм запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру новоствореними міжнародними органами кримінального правосуддя, спрямований на реалізацію рішень ООН із зазначених питань, зокрема Віденської декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ століття, прийнятої на Десятому конгресі Організації Об'єднаних Націй щодо попередження злочинності та поведження з правопорушниками, яка відбулася 10-17 квітня 2000 року у Відні.

Головні органи кримінального правосуддя ООН та підрозділи в державах-членах ООН мають комплектуватися працівниками безпекових структур органів правосуддя та правоохоронних органів. У зв'язку з цим в національному трудовому законодавстві слід запровадити інститут

направлення досвідчених працівників для подальшої роботи та службової діяльності в міжнародні організації. Для цього необхідно визначити категорії таких посад, порядок направлення працівників, передбачити зарахування часу їх перебування на відповідних посадах у міжнародних організаціях до стажу роботи (служби) у відповідних органах державної влади України [5, с. 11].

Реалії такі, що уже сьогодні є нагальна потреба в подальшому поглибленні наукових досліджень міжнародної та регіональної юрисдикції щодо засадничих положень соціально-комунікаційного права, інтелектуального права, інноваційного права, інформаційного права, електронного права, кіберправа, IT-права, IT-економіки, IT-інтелектуального права, IT-кібербезпеки, кіберкримінології, кіберкриміналістики, кіберекспертології, кібердетективознавства з метою посилення ефективності запобігання і протидії протиправним діям у кіберпросторі та інтернет-просторі (кібертероризму, кібершахрайству, кіберзлочинності) у сфері соціально-комунікаційних інформаційних технологій [6, с. 25].

Свідоме людство насторожує можливе поетапне надання прав і свобод електронному інтелекту та можливе зрівняння даних прав у майбутньому з правами людини, що стає загрозою для людства як правового, так і суспільно-етичного характеру. В будь-якому варіанті правового розвитку суспільства «електронна особа» потребує безпосереднього визначення її сутності та правового статусу. Тому очевидно, що її творці, власники, користувачі мають і будуть повною мірою нести карну відповідальність за вчинення комп'ютерних злочинів із використанням електронного інтелекту. Вважаємо, що основоположним завданням правотворців та правозахисників є недопущення порушення прав і свобод людини, суспільства та держави з використанням «електронної особи», створеної на базі електронного інтелекту. На ранніх етапах розвитку правової бази, регулюючої даний тип правовідносин між людиною та саботом (роботом або програмою з електронним інтелектом), необхідно передбачити «правові запобіжники» для унеможливлення використання електронного інтелекту для злочинних цілей проти людини, суспільства, держав світу та світової спільноти.

Насамперед на основі впровадження інноваційних технологій електронного інтелекту в життя людства необхідно сформулювати на науковому рівні концептуальні засади взаємовідносин людини і сабота (робота) [7].

Науковці С. Ф. Денисов та В. Г. Павлов звертають увагу на прогностичне повідомлення інформаційного видання *Technology Review*, що вже через 60 років електронний (штучний) інтелект стане значною загрозою для людства. До 2022 року він буде мислити приблизно на 10% як людина, до 2040 року – на 50%, до 2075 року – процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських. Таких висновків дійшов шведський вчений, професор Оксфордського університету Нік Бостром (Niklas Boström), який пропонує бути більш обережними в цих питаннях, оскільки вважає його занадто загрозливим для людства (наразі проблемою контролю над штучним інтелектом займаються в світі приблизно шість дослідників, питаннями його створення – десятки і сотні тисяч). Такої самої думки дотримується й Елон Маск (Elon Musk) – засновник компаній Tesla і SpaceX.

На сьогодні особливу увагу громадськості привертає питання контролю над електронним інтелектом задля забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства, держави та світового співтовариства, зокрема захисту інформації з обмеженим доступом: конфіденційної, службової (комерційна, банківська, адвокатська, нотаріальна, лікарська таємниця, в цілях правосуддя та суверенітету тощо) та державної таємниці.

Так, Європейська коаліція за цифрові права (EDRi) разом із 61-ю іншою громадською організацією, в тому числі Amnesty International, German Digitale Freiheit та Польським фондом Рапортукон, направили відкритий лист із цих питань комісарам ЄС. Автори відкритого листа, а саме шістьдесят дві громадські організації, закликали Європейську комісію заборонити використання в ЄС технологій електронного (штучного) інтелекту, які порушують права людини й дозволяють, наприклад, масове спостереження за жителями.

Високий рівень інноваційних наукових досягнень у сфері електронного інтелекту дозволяє використовувати його можливості для зберігання та обробки великих масивів інформації з метою своєчасного прийняття управлінських рішень, що зумовлює масове розповсюдження таких технологій у житті людства. Проте слід встановити правові механізми запобігання та протидії порушенням фундаментальних прав людини.

Зокрема, низка юридичних сервісів/систем, що використовують електронний (штучний) інтелект, використовуються в судах і поліції та допомагають приймати процесуальні рішення, а саме: 1) у Франції – *Doctrine.fr* (пошукова система), *Prédicite* (аналітика, крім кримінальних

справ), Case Law Analytics (аналітика, крім кримінальних справ), Juris Data Analytics – LexisNexis (пошукова система, аналітика, крім кримінальних справ); 2) у Великій Британії – Luminance (аналітика), HART – Harm Assessment Risk Tool (аналітика, кримінальні справи, оцінка ризику шкоди); 3) у Сполучених Штатах Америки – Watson/Ross – IBM (аналітика), Lex Machina – LexisNexis (аналітика), COMPAS – Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions використовуються судами США для оцінки ймовірності скоєння підсудним рецидиву злочинів та аналізу попередніх проступків; 4) в Аргентині – Prometea (аналітика, цивільні та адміністративні справи); 5) у Китайській Народній Республіці – Compulsory Similar Cases Search and Reporting Mechanism (аналітика) застосовується у Верховному народному суді КНР.

Однак вважаємо недостатньою підставою прийняття процесуального рішення – отримання результату використання алгоритмів електронного (штучного) інтелекту. Так, мас-медіа повідомили громадськості про те, що американець просидів рік у в'язниці за безпідставним звинуваченням у вбивстві. Єдиний доказ проти нього – «думка» електронного (штучного) інтелекту. Таким чином, він майже рік відсидів у в'язниці за звинуваченням у вбивстві, яке було засноване виключно на доказах, представлених системою з алгоритмами штучного (електронного) інтелекту. Результати експертизи, що базується на даних рішення ShotSpotter, яка фіксує постріли зі зброї в містах США, ставлять під сумнів далеко не вперше [8].

Отже, стрімке зростання й інтернаціоналізація кримінальних правопорушень в останні роки зумовила розширення співпраці держав у цьому напрямку і створення міжнародних універсальних норм, які передбачають основи запобігання кримінальним правопорушенням міжнародного характеру. Окрім цього, важливим напрямом запобігання кримінальним правопорушенням на міжнародному рівні є створення окремих інституцій, основним завданням яких є запобігання злочинності в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України. *Право і безпека*. № 3 (35) 2010. С. 10-15. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223272.pdf>.
2. Діяльність України в рамках ООН URL: <http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4263.htm>.
3. Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. № 220 // Збірник Постанов Кабінету Міністрів України. 1994. № 2. С. 114.
4. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
5. Біленчук П., Кравчук О. Забезпечення миру і безпеки в сучасному світі: правові засади. *Юридичний вісник України*. 2021. № 39. С. 11.
6. Біленчук П. Д., Кобилянський О. Л., Малій М. І., Перелигіна Р. В., Тарасевич Т. Ю. Електронне суспільство, Електронне право, Кібербезпека: стратегія розвитку інноваційної ери: монографія / за заг. ред. П. Д. Біленчук. Київ: УкрДГПІ, 2020. С. 25.
7. Електронна цивілізація: інноваційне майбутнє України: монографія / П. Д. Біленчук, М. М. Близнюк, О. Л. Кобилянський, М. І. Малій, Ю. О. Пілоков, О. В. Соболев; за заг. ред. П. Д. Біленчука. Київ: УкрДГПІ, 2018. 284 с.
8. Правові механізми протидії злочинам міжнародного характеру в еру глобальної електронної комунікації URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravovi-mehanizmu-protydiyi-zlochynam-mizhnarodnogo-harakteru-v-eru-globalnoyi-elektronnoyi-komunikatsiyi>.